مجله روان شناسی اجتماعی
سال دوازدهم، شماره ۴۵،زمستان۱۳۹۶
صفحات مقاله: ۸۱- ۷۱
تاریخ وصول:۹۶/۴/۲ ـ تاریخ پذیرش: ۹۶/۷/۱۱

رابطه مقایسه اجتماعی و عزت نفس بر تصور بدن دانشجویان دختر و پسر دانشگاه پیام نور اهواز

کریم سواری[۱]

چکیده

در مقالـــه حاضـــر رابطه مقایســـه اجتماعی و عزت نفس بر تصور بدن مورد مطالعـــه قرار گرفت. جمعی از دانشجویان دختر و پسر رشته های روان شناسی و علوم تربیتی و مشاوره دانشگاه پیام نور اهواز، جامعه آماری تحقیق حاضر را تشکیل داده بودند که از بین آنها ۱۲۴ نفر (۴۷ پسر و ۷۷ دختر) به صورت داوطلبانه انتخاب شـــده بودند. به منظور جمع آوری داده های تحقیق، از پرســـش نامه های مقایسه اجتماعی سواری(۱۳۹۳) و تصور از بدن ســـاخته ســـواری(۱۳۹۳) و عزت نفس روزنبرگ (۱۹۶۵) اســـتفاده گردید. روش تحقیق حاضر توصیفی از نوع همبســـتگی اســـت. نتایج حاصل از تحلیل مسیر حاکی از برازش بسیار خوب مدل پیشنهادی تحقیق حاضر حکایت می کند. نتایج حاصل از پژوهش حاضر همچنین نشـــان داد که مقایســـه اجتماعی بر تصور بدن اثر منفی مســـتقیم (۰/۱۷-) و عزت نفس بر تصور بدن اثر مثبت مســـتقیم (۰/۲) دارد (P>۰/۰۱). از آنجایـــی که مقایســـه اجتماعی و عزت نفس به ترتیب روی تصور بدن اثـــر منفی و مثبت دارند لذا تحقیق حاضر پیشـــنهاد می کند برای جلوگیری تصور منفی از بدن بایســـتی از مقایسه اجتماعی پرهیز و در عوض به نکات مثبت عزت نفس توجه نمود.

واژه‌های کلیدی: مقایسه اجتماعی، عزت نفس، تصور بدن .

۱. دانشیار و عضو هیات علمی گروه روان شناسی تربیتی دانشگاه پیام نور تهران،(نویسنده مسئول :K_Sevari@pnu.ac.ir)

مقدمه

تصور بدن به عنوان یکی از بحث های داغ روان شناختی، از جمله موضوعات بسیار مهمی است که برخی از صاحبنظران همچون کش و دیگل (۱۹۹۷) معتقدند که تصور بدن به مقدار رضایت افراد از بدن خود از لحاظ اندازه، شکل و ظاهر کلی گفته می شود. به زبان دیگر، متغیر تصور از بدن به احساس مثبت و منفی افراد نسبت به بدن خود گفته می شود (برگستورم و نایبورز ۲۰۰۶). همانطوریکه در ابتدای مقدمه نیز گفته شد تحقیقات نشان می دهد که تصور از بدن با متغیرهای زیادی از قبیل مقایسه اجتماعی، اختلالات خوردن، افسردگی و عزت نفس پایین در ارتباط است (ریسیاردلی و مک کاب ۲۰۰۱ ؛ هارتر ۱۹۹۸).

مقایسه اجتماعی یکی از موضوعات جالب روان شناسی اجتماعی به شمار می رود بطوریکه از آن به عنوان چهره مرکزی زندگی اجتماعی انسان ها یاد می شود(بانک و گیبونز ،۲۰۰۷) و در سال های اخیر بسیار مورد توجه فلاسفه، پزشکان و پژوهشگران قرار گرفت و پیرامون آن تحقیقات زیادی انجام شده بود (تیلکا ۲۰۱۳ ؛ کش۲۰۰۴، پروزینسکی و کش ۲۰۰۲). در همین رابطه صاحبنظرانی همچون موریسون،کالین و موریسون (۲۰۰۴) و ویلر و میاک (۱۹۹۲) این بحث را مطرح کرده بودند که افراد از نظر ظاهر، وزن و عادت های غذایی، خود را با دیگران مقایسه می کنند. برخی از صاحبنظرانی همچون شوتز، و پاکستون و ورتایم (۲۰۰۲) پیشنهاد دادند که هدف افراد از مقایسه اجتماعی، کسب اطلاعات جهت بهبود و ارتقاء خود می باشد. در همین رابطه شیفمن و کاناک(۲۰۰۴ به نقل از چان و پرندرگاست ۲۰۰۷) خاطر نشان می کنند که انسان ها تمایل دارند که خود را با افراد دارای عزت نفس پایین یا افراد غنی یا حتی تصاویر ایده ال رسانه ها مقایسه کنند. بر طبق پیشینه تحقیق ، یکی از عواملی که با تصور از بدن در ارتباط بوده و به تبیین آن کمک می کند مقایسه اجتماعی است(تامپسون،کوورت و استورمر ۱۹۹۹؛ فیت، لئون و الیسون ، ۱۹۹۷؛ استورمر و تامپسون ۱۹۹۶). در همین راستا بسنهوف (۲۰۰۶) طی مطالعه ای نشان داد که سطوح بالای تصور از بدن، به مقایسه اجتماعی بیشتر منجر می شود. نتایج مطالعات پژوهشگران دیگری همچون موریس، میسترز، وان دی بلوم و مایر (۲۰۰۵)، جونس (۲۰۰۱) و هاینبرگ و تامپسون(a,b ۱۹۹۲) نشان داد که نارضایتی تصور از بدن، با عزت نفس پایین ارتباط داشته و دانشجویانیکه ظاهر خود را با دیگران مقایسه کرده بودند، نارضایتی بیشتری را گزارش داده بودند.

برطبق پیشینه تحقیق، متغیر عزت نفس بطور مثبت با تصور بدن ارتباط دارد(تیلکا و کرون ون داسیت ۲۰۱۳؛ واسیلکیو، مک کینون و مک للان ۲۰۱۲؛ سوامی، استیگر، هابنر و وراسک ۲۰۰۸؛ آولاوس، تیلکا و وود-بارکالو ۲۰۰۵؛ گلیبرت و مایر۲۰۰۵ ؛ کلی، ویگنولس و دیتمار ۲۰۰۵ ؛ کوهان و پوپ۲۰۰۰). در همین رابطه نتایج مطالعه مارکام، تامپسون و باولینگ(۲۰۰۵) نشان داد که عزت نفس پایین، پیش بین کننده افزایش نارضایتی تصور از بدن می باشد. همچنین بررسی لاورنس و تلن (۱۹۹۵) نشان داد که دخترانیکه نارضایتی تصور از بدن بالایی داشتند، عزت نفس پایینی را گزارش دادند. از آنجایی که افراد برای جبران کمبودها و محدودیت های خود در موقعیت های اجتماعی، خود را با دیگران مقایسه می کنند لذا این مقایسه بویژه برای کسانی که به داشته های دیگران خیلی اهمیت می دهند ممکن است به تصور مثبت از بدن خود صدمه زده و به تصور منفی از بدن در آنان منجر می شود. به عبارتی مقایسه اجتماعی غیر ضروری، غیر مطقی و غیر عادلانه از خود می تواند به تصور

منفی از بدن منجر شـــود و از طرفی در داخل کشـــور تاکنون تحقیقات بســـیار اندکی در خصوص اثرات مقایسه اجتماعی و عزت نفس بر تصور بدن شده است لذا تحقیق حاضر از نوع خود جدید و منحصر به فرد اســـت. با اســـتناد به این مقدمه در تحقیق حاضر آزمون برازندگی مدل و این فرضیه ها که مقایسه اجتماعی بر تصور بدن اثر منفی مستقیم و عزت نفس بر آن اثر مثبت مستقیم دارد مورد بررسی قرار گرفت. مدل پیشنهادی تحقیق که از مقاله تحقیقی کلی، یگنولز و دیتمار(۲۰۰۵) گرفته شده است به شـــرح ذیل نمایش داده می شـــود. لازم به ذکر است که مدل پژوهشگران فوق الذکر بسیار پیچیده و از متغیرهای زیادی تشکیل شده است و پژوهشگر مقاله حاضر به دلیل محدودیت انتخاب نمونه و مسائل فرهنگی تحقیق آن مدل را به سه متغیر کاهش داد.

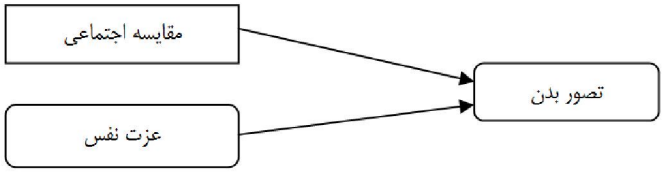

مدل پیشنهادی تحقیق حاضر

جامعه آماری و روش نمونه گیری

جمعی از دانشـــجویان دختر و پسر رشته های روان شناســـی و علوم تربیتی و مشاوره دانشگاه پیام نور اهواز(۳۲۴ نفر)، جامعه آماری تحقیق حاضر را تشکیل داده بودند که از بین آنها ۱۲۴ نفر (۴۷ پسر و ۷۷ دختر) با میانگین سنی ۲۵,۷۸ به صورت داوطلبانه انتخاب شدند. لازم به ذکر است که با کمک اداره آموزش، ابتدا تعداد کل کلاس های رشـــته های روان شناســـی و علوم تربیتی و مشاوره در حال برگزاری تعیین گردید و از بین کلاس های دایر آموزشی ۴ کلاس انتخاب و تمامی دانشجویان آن کلاس (از هر کلاس ۳۱ نفر) انتخاب شـــدند و پرســـش نامه های تحقیق در اختیار آنان (۱۲۴ نفر) قرار داده شد. طرح تحقیق توصیفی از نوع همبستگی است و جهت تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS و آموس نسخه ۲۲ ، ضریب همبستگی پیرسون[1] و تحلیل مسیر[2] استفاده بعمل آمد. از آنجایی که برخی از دانشجویان به برخی از ماده های پرسش نامه ها پاسخ نداده بودند لذا آن پرسش نامه ها از تحلیل حذف گردید.

ابزار پژوهش

به منظور سنجش متغیرهای تحقیق، از ابزارهای زیر استفاده گردید.

الف. مقایسه اجتماعی

برای ســـنجش متغیر مقایســـه اجتماعی، از پرسش نامه ۶ ماده ای سواری (۱۳۹۳) استفاده گردید. با توجه به اینکه تاکنون ابزاری در خصوص مقایســـه اجتماعی در داخل کشور نبوده است لذا محقق برای اندازه گیری متغیر یاد شده از برخی از منابع لاتین (تامپسون، هینبرگ و تانتلفدون[3] ، ۱۹۹۹) استفاده نمود و تعدادی از ماده های آن اخذ نمود و پس از ترجمه ماده ها به زبان فارسی، ماده های ترجمه شده در اختیار تعدادی از روان شناســـان و دانشـــجویان قرار گرفت و پس از رفع اشکالات صوری مجددا ماده های یاد شده روی نمونه دیگری اجرا گردید بطوریکه شاخص های آماری آنها (روایی و پایایی) رضایت

1. pearson coeffiecient
2. path analysis
3. Thompson, Heinberg & Tantleff-Dunn

بخش بود. پرسش نامه یاد شده به صورت مقیاس پنج درجه ای لیکرت کاملا مخالفم(۱) ، مخالفم(۲)، نظری ندارم(۳)، موافقم(۴) و کاملا موافقم(۵) نمره گذاری می شود. روایی پرسش نامه یاد شده از طریق تحلیل عاملی تاییدی[1] تعیین و تایید گردید بطوریکه شاخص های نیکویی برازش[2] (GFI) برابر۰,۹۷ ؛جذر میانگین مجذورات خطای تقریب[3] (RMSEA) برابر ۰/۰۵شاخص برازندگی فزاینده[4] (IFI) برابر۰/۹۸و شاخص برازندگی مقایسه ای[5] (CFI) برابر ۰/۹۶ است. در مطالعه دیگری سون و گا[6] (۲۰۱۳) مقدار پایایی برخی از ماده های آن را ۰/۷۶برآورد کرده بودند. ضمنا در مطالعه حاضر پایایی پرسش نامه یاد شده از طریق آلفای کرونباخ[7] برای کل پرسش نامه ۰,۶ بدست آمد.

ب. عزت نفس

برای اندازه‌گیری عزت نفس از پرسش نامه عزت نفس ده سئوالی روزنبرگ[8] (۱۹۶۵) استفاده شد. پرسش نامه یاد شده توسط سواری و برنا (۱۳۸۷) به فارسی برگردانده و روی دانشجویان دانشگاه آزاد اهواز اجرا شد. شیوه نمره‌گذاری ماده‌ها به صورت مقیاس چهار درجه‌ای خیلی موافقم (نمره ۳) تا حدی موافقم (نمره ۲) تا حدی مخالفم (نمره ۱) و خیلی مخالفم (صفر) است. لازم به ذکر است که سئوال های ۹، ۸، ۶، ۵، ۲ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. به منظور تعیین روایی آن از طریق محاسبه ضریب همبستگی با پرسش نامه عزت نفس آیزنک[9] (۱۹۷۶) اقدام و مقدار آن ۰/۶۲ و پایایی این پرسش نامه از طریق آلفای کرونباخ ۰/۷۵ به دست آمد(به نقل از بیابانگرد ، ۱۳۷۲). مقدار پایایی آن در مطالعات متعددی توسط روزنبرگ (۱۹۶۵) از ۰/۷۷تا ۰/۸۸ محاسبه کرد. در مطالعه حاضر مقدار پایایی آن از طریق آلفای کرونباخ ۰/۷۴ بدست آمد.

ج. تصور از بدن

برای سنجش متغیر تصور از بدن از پرسش نامه ۷ ماده ای سواری (۱۳۹۳) استفاده گردید. پرسش نامه یاد شده به صورت مقیاس پنج درجه ای لیکرت هرگز (۱) به ندرت(۲) ، بعضی اوقات (۳)، اغلب اوقات(۴)، و همیشه (۵) نمره گذاری می شود. به منظور سنجش متغیر تصور از بدن از برخی از منابع لاتین) برای نمونه : هاپوود، فلچر، لی و الغزال[10] ، ۲۰۰۱) استفاده شد. ابتدا با مطالعه برخی از پرسش نامه های لاتین مانند ماده های تصور بدن محققان فوق الذکر ، ۸ ماده طراحی و استخراج شد و پس از ترجمه ماده ها به زبان فارسی، برای رفع اشکالات صوری و محتوایی ماده های یاد شده در اختیار تعدادی از روان شناسان و دانشجویان قرار گرفت و پس از رفع اشکالات صوری و حذف یک ماده نامناسب مجددا ماده های یاد شده روی نمونه بزرگتری اجرا گردید بطوریکه شاخص های آماری آنها (روایی و پایایی) رضایت بخش بود. روایی پرسش نامه یاد شده از طریق تحلیل عاملی تاییدی تعیین و تایید گردید بطوریکه شاخص های نیکویی برازش (GFI) برابر ۰/۹۷؛ جذر میانگین مجذورات خطای تقریب (RMSEA) برابر ۰/۰۵ شاخص برازندگی فزاینده (IFI) برابر ۰/۹۸و شاخص برازندگی مقایسه

1. confirmatory factor analysis
2. goodness of fit index
3. root-mean-square-error of approximation
4. incremental fit index
5. comparative fit index
6. Sun & Guo
7. cronbach alpha
8. Rosenberg
9. Eysenk
10. Hopwood , Fletcher , Lee & Al Ghazal

(_jl <u▸JUa^ ^ a (Y ♦ ♦ ^) Jlj*Jl 3 J ' > ^ ^33JLA ^3^«ji ^il^SLIA^j .O J •/^P *y\y* (CFI) ^1

^ J L L *yJs\s>* djjlkia jii .jJii^J ii,ql J ♦/Y I) A J ;)3-*^ ^-°'-' *LJ"* "* ri (^"* OiiLa j l ^ > J (_JIIJIJ JjJLa

^L^ jljsdl	0^'W*	^ ^ ^
WAV	Yf/VY	^ *jr=:*
f / U	YVVf	^Ui^-I A^OILO
Y7f\	Y-WY	^ o ^

jl j3»n" j-Utl-O jvi (jjLi 1TT) 4J3-0J ,15 jLkJCO L^ly?ul 3 /y-kJoL-0 tJJbJuu-0 /jL^J ' MQ^X⊱" CJL>JJLJLO O dJaSJLoJS

(Y/T^) Y*/AY (j*Jb CJJC j^JLLo j^3(T/^ Y) Y VYP ^U i^-I 4J^oLio^iLoJ^i(A/AY)YP/YY JJJ

T Y 1

1 - / Y ^ - •/YTY *^JuCy:*

-,<V>V

.Al^L ^ jb ^o«P< •,•1 ^k^^ <ua A5"^ / ^3!^ ♦/YfY WYY1.- :^*Jy* AJJJO jl

J j ^ (cjl-ijjl (_fl^45" O ƱJl ^*i>* dj AjV .JolOJ Jodjljl jc^i^S J^^°^ -^'3^J-° L ? ^d ^ 3 ^ O * * ^ < j ^ J ^

jl JULJ .CXUJl 0JJ0 a^LiLujl i -Y ^AJVLOojl^sl *fly* jl a^LiLujl L *j*^^-^ i_krJ'" (J^3J j ' '(jV^" tlH'*LS*^J^

.C-^UJl OJL^J AHJ>0 jj JLji^tj (^L& d^^?^9 vij u JL*JLJ ⌊^>ujj jj AJ 4 ^ ^ *3 A^o* dj JiJajj^ i_£l-& AIL9u ^^^ujj g

,ii .CXUJl OJ uj djl ,1 Y *Aa^s>* ,ii ^_S"JJJl vj (_jL* / ^ > i i*>jl <5iiLai ƱJl Li <SJ uj ^*Js3* MJL^^_5"JJ \l »J

u a9.Lis(RMSEA)=«/Wa v o > " ^ L k ^ j S l > « t : ^ L c 4 ^ J d f / X^Y =f/P^c^lY ^ l j l ^ ^ ^ j j j l ^ ^j^Li s (AGFI)= -/AY

lj ^3^- *J^')y* AS" J^al C^-WJJLJ IFI=»/A'\ t5__ij|_jfll ^ j j j l ^ j (j^i-l ƱJ 3 (CFI) = «/AA ^^%-JaJ

dj ^L^cJl jl *y\j£* CJJL*£ dj .^jl^^£^> ^Ol^l dj jL*J (J^-° ^-^^ ^1iV' >^J' *^J 3 ^--^^ L_5^*Cy* ^

(pjl^j (_jLft jyii>-Luj ^3-»-^J 3 J^-a*y^Qd Lj^yji jQ^1" n "**! 3* *—* *>|>^ L*> o>il>i 4 (cJ3^> (p j i ^ *i LSMS J^* J ^ - 4

.O ƱJl <5JL^l Y (J 3 J ^ jii A l ^ i ^'iL^ij3^:l J ^ ^ ^° i_nrJ>" I>iJt9i« 1ft <5iilii '(_fL5 ,3Jij>La .IJLLO *^yjM5* 3